

Nagy Mészáros Krisztina

Inklúzió: valódi jelenlét az oktatásban, mindenkinek egyformán!

Az inkluzív oktatás olyan pedagógiai megközelítés, amely arra törekszik, hogy minden tanuló - függetlenül képességeitől, állapotától, szociális háttérétől, nemétől, nyelvétől vagy vallásától - az iskolai élet teljes értékű, aktív részesévé váljon. Az inklúzió alatt tehát nem csupán fizikai jelenlétet kell elképzelni egy osztályban, tanulói közösségben, hanem ez azt is jelenti, hogy a diákok valódi részvételt, visszajelzést és egyenlő esélyeket kapnak az oktatásban és a fejlődésben.

Az inkluzív szemlélet tehát egyenlő hozzáférést biztosít a lehetőségekhez és az erőforrásokhoz azok számára, akik egyébként – bármi oknál fogva – a közösségből kirekesztettek lennének. Az inklúzióval rengeteg tévképzet is együtt jár: sok esetben az inklúziót az integrációval teszik egyenrangúvá, azonban az utóbbi csupán egy számszerű beilleszkedést jelent.

Miért van szükség inklúzióra? Miért nem elegendő az integráció?

Forrás: Nagy Fanni fotója

Minden gyermeknek joga van a minőségi, rendszeres oktatáshoz. A hozzáférést ehhez biztosítja az állam, de amit a jelenlegi oktatási rendszer legtöbbször nem tud megoldani, az a rendszeresség és az ahhoz szükséges segítség a szülők vagy a gondozók részére, illetve

a megfelelő számú szakember és intézmény. Legtöbbször arról hallunk beszámolókat, hogy bár az inklúzió papíron működik egy-egy intézmény keretein belül, a gyermekek mégis csak integrálva vannak, és nem jutnak fejlesztéshez, oktatáshoz.

Sokszor a többszörösen igényes és halmozottan sérült gyermekek szüleinek már maga az integrálás is segítséget jelent, hiszen akkor lehetősége nyílik a gondozónak is egyéb dolgok elrendezésére, ám a realitásban ez másképp működik. Legtöbbször ugyanis ha egy intézmény vállalja is a sérült, egészségügyi gondokkal küzdő kisgyermeket, a gondozótól elvárja a fizikai jelenlétet, támogatást.

Az inkluzív iskolákra egyre nagyobb a kereslet, nem csupán az egyéni szükségletek sokasága miatt, hanem mert ezek a intézmények tudnák kielégíteni azokat a szociális igényeket, amelyek a gyermekeink körében fejlesztésre szorulnak. Az empátia, a tolerancia tanulható az inklúzió által, s a sokszínűség elfogadása a diákok és az iskolai alkalmazottak előnyére is válik. Fontos, hogy együttműködjünk, segítsünk, alkalmazkodjunk s lássuk a világunk sokszínűségét.

Mások határainak a tiszteletben tartását csak úgy tudjuk elsajátítani, ha gyakoroljuk azt a valós életünkben, ha tapasztalunk. Kutatások szerint az inkluzív tanulási környezetek javíthatják mind az általános, mind a speciális igényű tanulók teljesítményét, hiszen folyamatos az ismétlés, a játékos, vizuális megoldások alkalmazása.

Az inklúzió fontos eleme meglátni és megérteni, hogy az ember egyénisége, jelleme sokszínű, mindenki értékes, megismételhetetlen a maga nemében, ám vannak különbségek köztünk, a mindennapi működésünkben, a lehetőségeinkben. Látnunk és láttatnunk is kell a felnövekvő generációval, hogy a különbségek nem problémák, hanem erőforrások és tanulási lehetőségek. Ám ez csak akkor lehetséges, ha elzárkózás helyett beleállunk az együttműködésbe.

Mindenkinek vannak értékes részei, ezek kidomborítása az inklúzió nagyon fontos eleme. Az az intézmény, amely az inklúziót vállalja, alapjaiban véve egy nyíltabb, asszertívabb, empatikusabb és összetettebb működést vállal magára, amelynek folyamatosan alkalmazkodnia kell a kihívásokhoz. A tantervnek, az értékelési formáknak és a pedagógiai módszereknek alkalmazkodniuk kell a tanulók sokféleségéhez. Ám legfőképp a tanároknak, akik az inklúzió működtetői, motorjai.

Főbb pedagógiai módszerek és alapelvek

1. A tananyag és a tanítási módszerek rugalmas kialakítása a diákok változó igényeihez igazodva.
2. A feladatok és az elvárt eredmények megkülönböztetése a diákok egyéni adottságai szerint. Az ilyen alapon zajló visszajelzés és osztályozás szükséges.
3. A diákok egymást segítése, a közös munkában való részvételük ösztönzése a pedagógus által és egymás támogatása ebben a folyamatban.
4. Biztonságos légkör kialakítása, ahol a diákok a másságot nem elutasítják, hanem elfogadják.
5. A diákok meglévő erősségeire és lehetőségeire helyezni a hangsúlyt a hátrányok helyett.
6. Az inkluzív szemléletmód elutasítja a diákok címkézését, nincs jó, rossz, sokkal inkább a megszokott sémák, a csoportosítás helyett a részletes, szóbeli visszajelzésre építünk.
7. A tanár szerepe a diákok közötti pozitív kapcsolatok és a közösségérzés kialakításában is fontos.
8. Az iskola a diákot összetett, sokoldalú személyiségként kezeli, és ennek megfelelően alakítja a tanítási folyamatot.

Az inklúziót a gyakorlati megoldások sokszínűsége jellemzi, vagyis a feladatok és az értékelési formák egyidejű biztosítása szükséges. A megerősítés, a kis léptékű előrelépések kiemelése óriási motivációt jelenthet, de mindezt csak átgondolt menetrendben lehet megvalósítani. A pedagógusok részéről ez folyamatos és alapos felkészülést igényel a tanítási órák előtt.

Forrás: Nagy Fanni fotója

Az inklúzió része az olyan környezettervezés, amely a kezdetektől fogva minden tanuló számára hozzáférhetővé teszi az összes tanórán való részvételt, ez azonban az intézmény számára megterhelő lehet. Hiszen ez járhat plusz költségekkel és jóval átgondoltabb

beosztással. Interaktív eszközök, nagyított anyagok, alternatív kommunikációs eszközök alkalmazása segítheti az inklúzió működését.

A valódi inklúzióhoz csoportmunka, páros gyakorlatok alkalmazása szükséges, amely során a különböző képességű diákok egymást segítve tanulnak, kommunikálnak, együttműködnek. A megtanult tananyag nem csupán írásbeli vagy szóbeli számonkérése működhet, hanem az alternatív bemutatási módok (szóbeli vizsgák, portfólió, gyakorlati feladatok) mind használhatóak.

Az inklúzió leginkább azokat a pedagógusokat terheli, akiknek amellett, hogy naponta kell felkészülniük az órákra, az inklúzióban érintett diákokra is külön figyelmet kell szentelniük, akár többre is egy osztályban. Emellett folyamatosan dolgozniuk és az osztály többi tagját is foglalkoztatniuk kell. Ezen okból kifolyólag is fontos, hogy rutinosan használják a segédeszközöket, megfelelő módszertani segítséget kapjanak, akár az inkluzív módszerek és eszközök használatáról tartott rendszeres továbbképzéseken vehessenek részt.

Kihívások az inklúzióban: Hogyan kezeljük őket?

Pénzügyi források nélkül az inklúzió szinte kivitelezhetetlen. Az asszisztensekre s a technikai megoldásokra is biztosítani kell az anyagi fedezetet. Ehhez a források célirányos beosztása szükséges: költségvetés, pályázatok írása és beadása, szükség esetén közösségi támogatás felhasználása is szóba jöhetne.

A tudatosságnövelő programok szervezése újabb anyagi terhelést jelent, ráadásul ehhez megfelelő szakembert is kell találni, a tanulók és a személyzet számára szervezett érzékenyítő tréningek nem elegendőek fél évente, hanem kéthetente vagy havonta szükségesek. Több speciális pedagógusra és támogató szakemberre lenne szükség, akikre lehet és tud az adott intézmény alapozni.

Jó gyakorlatok

Figyelmet érdemel az egyik általános iskola heti „segítő óra” programja, ahol tanulók mentorálják egymást. A pozsonyi Duna utcai alapiskolában és gimnáziumban évek óta működik egy ilyen jellegű mentorprogram, amelynek a jelenlegi szakmai vezetője Sill Zsuzsanna, aki koordinálja a mentordiákok tevékenységét.

Alkalmazható és egyszerű segítséget nyújthatnak az ugyanazon témakörben, de különböző nehézségi szinteken összeállított differenciált feladatlapok is.

A tanév elején, amikor még javában zajlik a következő tanév szervezése, módot lehetne találni arra, hogy a tanárok kialakítsanak, összeállítsanak egy digitális portfóliót, akár a diákok bevonásával is, amely lehetővé teszi, hogy a tanuló különböző módokon mutassa be a fejlődését.

Az úgynevezett multidiszciplináris team (osztálytanító, fejlesztő pedagógus, pszichológus, család) is tarthat közös eseti megbeszéléseket, amelyek személyes vagy online találkozók alkalmával valósíthatóak meg.

Főbb hátrányok a pedagógusok szemszögéből

- Megnövekedett munkaterhelés: az egyéni adaptációk, a differenciált tervezés és az adminisztráció extra időt és energiát igényel.
- A szakmai felkészültség hiánya: nem minden pedagógus rendelkezik a speciális szükségletekhez szükséges módszertannal vagy tapasztalattal.
- Kevés támogatás/ szakember: hiányzik a fejlesztő pedagógus, a pszichológus vagy a segítő személyzet, s emiatt a tanárra hárul több feladat.
- Erőforrás- és eszközhiány: segédeszközök, technológiák vagy egy megfelelő fizikális környezet (például csendes sarok, rámpa) hiánya korlátozza az alkalmazást.
- Osztálylátogatási és fegyelmezési nehézségek: heterogén képességű csoportokban nehezebb az osztály menedzselése, a zavartalan tanulási légkör fenntartása.
- Érzelmi kimerülés (burnout): folyamatos stressz, a kiszolgáltatottság érzése és a felelősség tartóssá válhat.
- Több adminisztráció és dokumentáció: egyéni terveket kell vezetni, ami plusz munkaidőt igényel.
- Az elvárások és a felelősség ütközése: a pedagógusok gyakran úgy érzik, hogy ők felelnek a tanulók teljes integrációjáért, de nem kapnak hozzá hatáskört vagy forrást.

Főbb hátrányok a diákok szemszögéből

- A figyelem széttagolása: heterogén csoportban egyes diákok kevesebb egyéni figyelmet kaphatnak (mind a speciális igényűek, mind a tehetségesek).
- Stigmatizáció és bélyegződés: ha az inklúzió nincs jól menedzselve, a speciális szükségletű tanulók kirívóvá válhatnak, vagy a társaik kirekeszhetőnek érezhetik magukat.
- Nem megfelelő tanulási tempó: egyes tanulók túl gyorsan vagy túl lassan haladnak – sérülhet az optimális tanulási élmény.
- A biztonság-/ komfortérzet csökkenése: érzékeny vagy frusztrált tanulók számára a zsúfolt, zajos környezet megterhelő lehet.
- Társas konfliktusok: a sokféle szükséglet és viselkedés növelheti a félreértéseket és konfliktusokat a diákok között.
- A tananyag nem mindig adaptált minőségileg: a differenciálás gyakran mennyiségi (kevesebb feladat), nem minőségi (más módon való megtanítás), így a tanulási élmény csorbulhat.
- Verseny és motivációs problémák: ha a teljesítményeket nem lehet igazságosan összehasonlítani, egyes tanulók motivációja csökkenhet.

A jövő iskolája olyan lesz, ahol a sokszínűség nem problémaként, hanem erőforrásként jelenik meg. Az inkluzivitás sok társadalmi és pedagógiai előnnyel jár, de automatikusan nem mentes a problémáktól. Az inkluzív oktatás kialakítása hosszú távon egy igazságosabb, empatikusabb társadalomhoz vezet. A siker kulcsa a tervezésben, a megfelelő támogatásban és a folyamatos szakmai fejlődésben rejlik.

Ajánlott irodalom

[A inklúzió fókusz az oktatásban | Dunakavics](#)

Bocsi Veronika–Rákó Erzsébet (2015): A sajátos nevelési igényű gyermekek integrált nevelése mint a tanári pálya egy lehetséges kimenete. In: Szilágyi Barnabás, Mező Katalin, Mező Ferenc (szerk.): *Az együttnevelés útjai*. Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó, pp. 205–216

Mesterházi Zsuzsa–Szekeres Ágota (2019): *A nehezen tanuló gyermekek iskolai nevelése*. ELTE Eötvös Kiadó, ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar Budapest 461–491.

Kézdi Gábor–Surányi Éva (2008): *Egy sikeres iskolai integrációs program tapasztalatai. A hátrányos helyzetű tanulók oktatási integrációs programjának hatásvizsgálata.* Educatio, Budapest, http://gyerekesely.eu/sites/default/files/szakmai_csatolmanyok/Kezdi_Suranyi_OIIH_hatasvizsgalat.pdf